

Forhold vedrørende Overgangen fra Sten- til Bronzealderen

samt
Thylandske Oldsagsfund til Nationalmuseet
Ved Læer Tilly, Hørsted

I.

TRINDT omkring det afsidesliggende Thy knejser Bronzealderens kuppeldannede Høje; snart i tatte Rækker som i V. Vandet og snart mere spredte, men dog i en vis Orden og vidnende om, at der her alt i den dunkle Oldtid rørte sig et Liv, der havde en rigere Kulturudvikling end Stenalderen, som den afløste. Stenalderen menes at være ophørt ca. 1500 Aar f. Chr., og dens sidste Afsnit kan efter Mindesmærkernes Udvikling og Redskabernes Form og Behandling synes at have været 500 Aar. Det er ikke den nye Kulturs første Udvikling, der møder os efter Stenalderen, men Bronzealderen paa sit højeste Kulturtrin, med sin Spiralornamentik, sine prægtige Vaaben, yndefulde Kvinde smykker og sine smukt forarbejdede Redskaber, der træder os i Møde og betegne et Højdepunkt i Bronzealderen.

Var der ikke ej Overgang fra Stenalderens Rammegrav med dens Stridsøkse til en saa høj Kulturform? Jo, men den kan vi ikke paavise i vort Land; vel har vi enkelte Fund af økser og Dolkstave her i Norden, der kan tyde paa, at vi har været i Berøring med en Overgangskultur, men dette Tidsrum, kan efter de foreliggende faa og spredte Fund kun have været ganske kort. Da Bronzens Bestanddele er Tin og Kobber, og ingen af disse Metaller findes i vort Land, maa det være givet, at Kulturen er indført; det viser sig ogsaa i Formernes beslægtede Lighed ved Fundene i Tyskland.

Bronzekulturen, der er at østerlandsk Oprindelse, trængte gennem Grækenland ad østlig og gennem Spanien ad vestlig Vej op til Norden. Ved Dr. Schliemanns Udgravninger i Myken aas Akropolis og Kuppelgrav fandtes en Mængde Vaaben og Redskaber af Bronze med det for den ældste Bronzealder karakteristiske Spiralornamentik; de hidrører fra det 2. Aartusinde f. Chr., men fra dettes Slutning Homer omtaler Bronzen 279 Gange i Iliaden og 80 Gange i Odysseen, medens Jernet kun omtales 23 og 25 Gange i nævnte Bøger. Naar man nu antager, at Digtene er blevne til i Tiden fra det 9. til det 7. Aarh., Chr., hvor Jernet allerede var stærkt i Brug, og Mindet om Tiden, da Bronzen spillede Hovedrollen; ikke laa saa fjernt, saa har man med den homeriske Digtning et virkelig historisk Grundlag, hvorpaa man kan bygge videre i Studiet af Kulturens Varighed. Det er nemlig givet, at der er en stærk Forbindelse mellem den nordiske- og Mykenakulturens Spiralornamentik, der ved

Kulturmeddelelse og Indførsel har fundet Vej her op til Norden gennem Evropa. De her omtalte Fund betegne, som allerede nævnt, Kulturens Højdepunkt, og hvad der laa forud, var ukendt, indtil Brødrene Henri og Louis Lirets fra 1881-87 foretog Udgravninger i det sydøstlige Spanien og her afdækkede 6 forhistoriske Byer, aabnede 1300 Grave og indsamlede over 10,000 Oldsager. Det ejendommelige ved dette Fund er det, at vi her har den ældste Bronzealder i dens første Udvikling og dens Kamp med den døende Stenalder. De fundne Vaaben var af Kobber eller Bronze, og jevnside dette fandt man en Mængde Flintflækker, Redskaber af Ben og Stenøkser, hvilket ikke fandtes i Gravene men ved Hustomterne. I nogle ældre Bypladser fandtes alle Slags Vaaben, Økser og Redskaber af Sten, men her er kun faa Metalsager, og Fundet af adskillige Former og Kar til Metalstøbning godtgør, at der paa Stedet er tilvirket Metalsager.

Skønt vi ikke hos os kan fremvise Fund, der viser Overgangen i de to Kulturaldre, saa har vi gennem de spanske Fund slaaende Beviser for, at det er en ny Kultur, der er indført, og at det ikke er ved Indvandring, at Bronzealderen er kommen. Det er givet, at et Folk ikke med et Spring kan gaa fra, den mere grove Behandling af Sten til den højt udviklede Teknik, som vor ældste Bronzealder udviser, men at der har været en mellemliggende Periode, hvori de har udviklet sig i Brugen af "Punslen", dette lille simple Redskab, man har fundet i Gravene, og hvormed de fremstillede de bekendte Spiralornamenter, men Fundet af Punslen fik ogsaa en anden Betydning, da Tyskerne, som stadig havde ben ægtet Tilstedeværelsen af en nordisk Bronzealder, nu ved Fundet af Punslen maatte indrømme, at de fundne danske spiralprydte Sager var af national Oprindelse og ikke Indførsel fra Tyskland.

Hvad Spørgsmaalet om Befolkningen angaar, da maa det antages, at det var Efterkommere af den Befolkning, som hvilede i Stenalderens Kister, der levede i Bronzealderen, og det Forhold, at man i begge de to sammenstødende Perioder nedlagde Ligene ubrændte i Gravene, har lettet Undersøgelserne angaaende dette Spørgsmaal, idet det ved Undersøgelsen af Kranier fra begge Aldres Grave er blevet konstateret, at det utvivlsomt er Mennesker af samme Race; der hviler baade i Stenalderens og Bronzealderens Grave. Sønderhaakisten afgiver et Eksempel paa en vis Berøring mellem de to Aldre, men derom mere

under "thylandske Fund". Mærkeligt er det at iagttage, at medens vi har stor Kendskab til de forskellige Kulturaldre paa deres højere Udviklingstrin, ligger Overgangen fra den ene Kulturform til den anden endnu paa de fleste Punkter i Mørket, og det bliver den kommende Forsknings Opgave at sprede dette og skaffe Lys ind i Forhold, som nu er dunkle og uklare.

II.

Der foreligger i vort Nationalmuseum store Fundrækker til Belysning af Oldtidens Samfundsliv, men det paa Oldsager saa rige Thy har kun formaet at give et lille Bidrag til disse.

Da jeg 1903 for Nationalmuseet foretog de forberedende undersøgelser af Sønderhaafundet, udtalte Direktør, Dr. phil. Sophus Müller sin levende Beklagelse af, at der i Museet forelaa saa faa Fund fra denne Landsdel og sin Glæde over det ejendommelige Fund, der her var gjort.

Førend jeg gaar over til dette, skal jeg kortelig berøre de vigtigste Fund, der foreligger Nationalmuseet fra Thy. Der foreligger langt flere Fundrækker fra den yngre end fra den ældre Bronzealder og dog er Kendskabet til Gravgodset langt ringere for den yngre Bronzealders vedkommende. Grunden hertil maa nærmest søges i, at Ligbrændingen nu var bleven almindelig, Gravgodset aftager i Antal og Værdi og ofte mangler det aldeles, hvorved man blev ude af Stand til at vinde sikker Kundskab om Genstandenes Bestemmelse, om det var Mands- eller Kvindegrave, om Tidsforholdet mellem de forskellige Former o.m.a. Sjeldne rige Fund fra Perioden foreligger fra *Snedsted* og *Ydby*; i *Snedsted* fandt man en Urne, hvori var nedlagt et Miniatur sværd, en Ragekniv, Niptang og Syl en Naal med Hoved. 3 runde Knapper, en stangknap og 2 Beslag til et Skaft. alt af Bronze, ligesom man i en Kvindegrav i *Ydby* fandt en Halsring, 2 Armringe. 2 Fingerringe, en Stangknap samt en lille Ring; ogsaa det var af Bronze og nedlagt i en Urne. At man i Oldtiden ofrede til Guderne, afgiver de mange Fund af Ringpar Bevis for; omtrent 30 Gange har man Fundet disse enten paa Marker, i Moser eller ved eller under en stor Sten, og man mener med god Grund her at staa overfor Offertund, "Votivfund". Denne Formodning blev særlig bestyrket ved Fundet af 100 smaa Guldbaade i en Grusgrav i *Nors*. Indstukne i hinanden laa de i et Lerkar, der var dækket med en flad Sten og nedgravet 2 Fod dybt nede i en Grusbanke. Baadenes Røding og Spanter var at tynde Bronzebaand, der dannede et Skelet, og indenfor dette var der lagt tyndt Guldblik, hvis Kanter gaar over hinanden i Bunden af Baaden og foroven er bøje om Bronzebaandet. Spanterne er indvendig skjulte under Baand af Guldblik. Baadene, der er

fint og omhyggelig dannede og ornamenterede med koncentriske Kredse, er meget skrøbelige og kan ikke opfattes som Brugsgenstande, men maa opfattes som dannede udelukkende for at tjene til Brug ved Oftring - som Votivfund - og som saadanne blive de forstaaelige.

At Kvinden indtog en anset Stilling i Bronzealderen, derom vidner Fundene fra Kvindegravene bestemt, og det kan ogsaa deraf udledes, at hun blev gravsat med samme Hæder som Manden. Det kan i flere Tilfælde antydes af Fund, at der har været Ægteskab mellem én Mand og én Kvinde, og blandt disse Fund er det, som blev gjort *Visby* Sogn, særdeles talende. Fundet stammer fra Overgangstiden mellem den ældre Bronzealders to Afsnit. Omtrent 3 Alen under Toppen af en høj fandtes to mandslange, stensatte Kister, den ene liggende mod Nord fra Højens Midte, den anden mod Sydvest. I den første Grav laa et langt Broncesværd med Dupsko, i den sidste en Halskrave, 2 Halsringe, 2 Armringe og en Naal med hoved, alt af Bronze. I Aaker paa Bornholm er ligeledes fremdraget en Kiste, delt ved en Skillevæg i to Rum, der indeholdt henholdsvis Sager fra Mands- og Kvindegrave i den sidste var tillige en Fingerring. Fundene taler deres tavse Sprog og giver os Indblik i Alderens Samfundsforhold.

Ved Sløjfningen af en Høj i Jestrup, Sønderhaa Sogn, i Aaret 1903 fremdroges et Fund, der ved sin ejendommelige Beskaffenhed var meget sjældent. Udgravningen, som jeg foretog for Nationalmuseet, bragte først en større Stenkiste frem. Den var 4 Alen lang og 2 Alen bred, dannet af 3 Sidesten mod Syd og 4 mod Nord, hvorpaa de 3 Overliggere hvilede samt Endesten mod Ø. og V. Der blev foreløbigt optaget et grebtunget Broncesværd og et Lerkar, som stod paa en fremspringende Kant af en Sidesten. Kamret, der fremdroges, var fra Stenalderens sidste Periode, medens Gravgodset var fra Bronzealderens ældste Afsnit, og Tidsrummet mellem dem kan omtrent have været 800 Aar. Ved fortsat Gravning i Kamrets Bund stødte man ½ Alen nede paa et Stenalderfund, bestaaende af 2 store Flintvaaben, en lille, særdeles fin Flintpilespid samt hørende til Broncesværdet en lille opviklet Guldbetalingsring, der ved den senere Forstyrrelse af Graven, allerede i Oldtiden, var bleven forrykket fra sin Plads og laa tæt ved Endestenen mod Øst, medens Karret stod i det nordvestlige Hjørne. Kun 2 Alen syd for denne Kiste fremdroges senere en mindre Stengrav, bygget af mindre, tildels kløvede Sten. Den bestod af 3 Bæresten paa hver Side og en Endesten i Ø. og V. samt af 2 Dæksten, støttet paa alle Sider af smaa kløvede Sten, anbragte omkring og paa Kisten, der var 2 Alen lang, 1¼ Alen bred og ½ Alen høj, bygget paa et langt senere Tidsrum end den første, i den ældre Bronzealders 2 Afsnit, hvorpaa dens svagere og mindre omhyggelige Bygning kunde

tyde. Da Graven ved Museets Aabning at den viste sig tom, blev der fra dette udtalt Formodningen om, at den muligen kunde have indsluttet et Barnelig. Endvidere fremdroges en halvbueformet Række af Randsten, det omsluttede begge Kisterne samt en enkelt større pyramideformet Sten udenfor den indre Randkreds, og efter indhentede Oplysninger var den sidste Rest af en større Randstenskreds, der havde været anbragt om Højens Omkreds. Anordningen har da været denne: Først det større Kammer med den ydre Kreds af Sten og dernæst det mindre Kammer med den svagere Randstensrække, der ligesom den første omsluttede begge Kister.

Nationalmuseet, der besigtigede og opmaalte Anlægget, udtaler sig saaledes om Fundforholdene: "Der foreligger saaledes, idet Flintsagerne i det dybere Niveau tydeligt nok ikke havde nogen Forbindelse med Broncesagerne, et interessant Eksempel paa, at et i Stenalderen opbygget og efter Oldsagerne at dømmes gentagende benyttet Kammer atter er blevet benyttet i Broncealderen. Det er opbygget i Stenalderens Slutningstid, og Tidsforskellen mellem Flint- og Broncesagerne synes at være saa stor, at der næppe kan være Tale om nogen direkte Tradition, endsige da, at det

skulde være benyttet af hinanden nærtstående Medlemmer af samme Slægt. Muligheden herfor synes dog ikke ganske udelukket, og skulde det vise sig muligt, at maaske Stenalderen paa dette fjerne Sted har vedvaret forholdsvis længe; tiltager Fundet jo end mere i Betydning".

Foreligger der saaledes kun faa Fund fra det paa Mindesmærker saa rige Thy, saa har disse dog haft deres store Betydning som Led i Fundrækker for Oldforskningen, og maatte vi naa at komme dertil, saa ingen Høj sløjfedes og ingen Gravplads forstyrredes, førend der var anmodet om Assistance fra "Historisk Samfund"s Bestyrelse. Det er ikke alene Oldsagerens ødelæggelse, der derved forhindres, men Fundforholdene blive belyste, og det har ofte sin Betydning for Bestemmelsen af Fundets Art og Tidsfølge.

Benyttede Kilder:

J. A. Worsaae: Nordens Forhistorie.

A. P. Madsen: Gravhøje og Gravfund fra Stenalderen.

Sophus Müller: Bidrag i Aarbg. f. n. Oldkyndighed 1886 og 1891.

Samme: Vor Oldtid.

Skrivelser fra Nationalmuseet 1903.

Oscar Montelius: Statens Historiska Museum 1907.